

Το νέο πεδίο των ελαφρυντικών περιστάσεων: Από τον σύννομο στον έντιμο βίο σε μια πορεία δικαιοκρατικής οπισθοδρόμησης

Δημήτριος Ζαγγανάς
Δικηγόρος Αθηνών, LL.M.

Ως γνωστόν, την 22^α.2.2024 ψηφίστηκε το Νομοσχέδιο υπό τον τίτλο «Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης - Έκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας», το οποίο – δικαίως – προκάλεσε αναρίθμητες και οξείες αντιδράσεις τόσο απ' τον επιστημονικό χώρο, όσο και από εκείνους που καθημερινά υπηρετούν με αφοσίωση τη Δικαιοσύνη στα ποινικά ακροατήρια. Αντικείμενο του παρόντος δεν θα αποτελέσει, βέβαια, το σύνολο του βριθόντος από πλημμύριες Νομοθετήματος, αλλά οι αφορώσες τις ελαφρυντικές περιστάσεις διατάξεις και, δη, εκείνη του άρ. 84 §2 περ. α' ΠΚ.

Πιο συγκεκριμένα, με το άρ. 16 του Ν. 5090/2024 τροποποιείται εκ νέου η διάταξη του άρ. 84 §2 περ. α' ΠΚ, ούτως ώστε πλέον για την αναγνώριση της εν λόγω ελαφρυντικής περιστασης να μην είναι κρίσιμο μέγεθος η νομιμότητα του πρότερου βίου, αλλά η εντιμότητα αυτού σε επίπεδο ατομικό, οικογενειακό, επαγγελματικό και εν γένει κοινωνικό. Ο Νομοθέτης, λοιπόν, μέσα σε διάστημα μόλις τεσσάρων ετών και επτά μηνών, ήτοι από την ψήφιση του Ποινικού Κώδικα του 2019, πρόλαβε τάχα να διαγνώσει την αποτυχία του κριτηρίου της νομιμότητας του πρότερου βίου να αποτελέσει ελαφρυντικό επιφέρον υποχρεωτικά μειωμένη κατ' άρ. 83 ΠΚ ποινή. Στην αιτιολογική έκθεση, δε, του Ν. 5090/2024 αναφέρονται τα εξής ενδιαφέροντα: «Κρίθηκε δικαιολογικά σκόπιμη η επαναφορά της προϊσχύσασας διάταξης του πρώτου εδαφίου της παρ. 2 του άρθρου 84 ΠΚ, η οποία απαιτούσε τη θετική αξιολογική κρίση του δικαστή για τη συνολική συμπεριφορά του κατηγορουμένου, προκειμένου να αναγνωσθεί το ελαφρυντικό του προτέρου εντίμου βίου. Και τούτο διότι, η αντικατάσταση από τον πρότερο «σύννομο» βίο, διέυρυνε υποχρεωτικά το εύρος της αναγνώρισής του καθώς το υποκειμενικό αντικαταστάθηκε από αντικειμενικό

“Ήταν απαραίτητη η επαναφορά του κριτηρίου του πρότερου έντιμου – αντί του σύννομου – βίου;”

στοιχείο, τον σύννομο βίο που αποδεικνύεται πρώτιστα από το ποινικό μητρώο. Συνεπώς, πλέον για να μειωθεί η ποινή, πρέπει να αποδειχθεί ο έντιμος ατομικός, οικογενειακός, επαγγελματικός και κοινωνικός βίος, δηλαδή μια θετική και ουσιαστική και όχι μία τυπική και απαθής στάση απέναντι στην κοινωνία».

Προκειμένου, βέβαια, με νηφαλιότητα να προβεί κανείς στην αξιολόγηση της ανωτέρω νέας – όσο νέα μπορεί να χαρακτηριστεί, αφ' ης στιγμής εισήχθη για πρώτη φορά προ εβδομήντα και πλέον ετών – διάταξης, οφείλει να ανατρέξει στον τρόπο,

με τον οποίο ερμηνευόταν από τη Νομολογία μέχρι το 2019 ο πρότερος έντιμος βίος. Ουκ ολίγες φορές τα Δικαστήρια απέρριπταν αυτοτελείς ισχυρισμούς των κατηγορουμένων περί πρότερου έντιμου βίου με την εξής αιτιολογία: «Για να στοιχειοθετηθεί η ελαφρυντική αυτή περίπτωση δεν αρκεί το λευκό ποινικό μητρώο, ούτε η συνήθης ανθρώπινη συμπεριφορά, με την δημιουργία οικογένειας και την άσκηση επαγγέλματος ή εργασίας προς βιοπορισμό, αλλά απαιτείται θετική και επωφελής για την κοινωνία δράση και επωφελής συμπεριφορά σε όλους τους τομείς συμπεριφοράς που ορίζονται στην περίπτωση του εδαφίου α' της παρ. 2 του άρθρ. 84 ΠΚ».¹ Τα προδήλως αξιολογικά στοιχεία, που συνέθεταν την εν λόγω ελαφρυντική περίπτωση, αποτέλεσαν, έτσι, εν πολλοίς την αφορμή για την απόρριψη χορήγησης του σχετικού ελαφρυντικού, το οποίο – όπως θα μπορούσε ευπρόσωπα να υποστηρίξει κανείς – από ένα σημείο κι έπειτα, έπαυσε να απευθύνεται στον μέσο κοινωνό. Βέβαια, παρά ταύτα, δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις που τα ελληνικά Δικαστήρια δεν ήταν τόσο αυστηρά και έκριναν ότι συνέτρεχε ο όρος της εντιμότητας του πρότερου βίου, εφ' όσον ο κατηγορούμενος είχε λευκό ποινικό μητρώο, σε συνδυασμό με μια συνήθη και οργανωμένη οικογενειακή, επαγγελματική και εν γένει κοινωνική ζωή.² Ουδεμία αμφιβολία, όμως, χωρεί για το γεγονός ότι το κριτήριο της «εντιμότητας» ή μη του βίου, ως αμιγώς υποκειμενικό, συνιστούσε πρόσφορο έδαφος για έκδοση Αποφάσεων, οι οποίες – κατά το μάλλον ή ήττον – οδηγούσαν σε άνιση μεταχείριση των κατηγορουμένων.

Λογικό επακόλουθο της ως άνω διαμορφωθείσας κατάστασης ήταν η αντικατάστασή του – προκαλούντος ανασφάλεια Δικαίου – κριτηρίου της εντιμότητας του πρότερου βίου από τον όρο της νομιμότητας αυτού. Ο Νομοθέτης, δε, δικαιολογώντας την επίμαχη τροποποίηση, τόνιζε χαρακτηριστικά και αρκούτως πειστικά στην Αιτιολογική Έκθεση που συνόδευε τον νέο Ποινικό Κώδικα: «Αντί του κριτηρίου της προηγούμενης «έντιμης» ζωής τίθεται το ορθολογικότερο της «νόμιμης», ώστε να διασφαλίζεται η αντικειμενικότητα και η ασφαλής διαπίστωση εκείνου, το οποίο είναι νομικώς κρίσιμο στο κράτος δικαίου, στο οποίο ο ελεύθερος και υπεύθυνος πολίτης οφείλει τούτο μόνο, να συμμορφώνεται στο νόμο. Η εκπλήρωση απροσδιόριστων «ηθικών καθηκόντων» έχει φυσικοδικαϊκό χαρακτήρα, ασυμβίβαστο με τη θετικότητα του ποινικού δικαίου».³

Αδιαμφισβήτητα, ακόμη και κατόπιν της αμέσως προαναφερθείσας νομοθετικής τροποποίησης, εκδόθηκαν Αποφάσεις, οι οποίες εξακολουθούσαν να θέτουν ερμηνευτικά προσκόμματα, απορρίπτοντας την περί ου ο λόγος ελαφρυντική περίπτωση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, ως γνωστόν, αποτελεί η εγγίζουσα τα όρια της δικαστικής αυθαιρεσίας ΟΛΑπ 2/2022, η οποία όχι μόνο – contra legem – εξάρτησε τη νομιμότητα του πρότερου

¹ Βλ. ενδ. ΑΠ 131/2008 <https://areiospagos.gr>, ΑΠ 1570/2009 <https://areiospagos.gr>, ΑΠ 1541/2011 <https://areiospagos.gr>, ΑΠ 377/2015 <https://areiospagos.gr>.

² Βλ. ενδ. ΑΠ 609/2009 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 743/2009 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 992/2008 <https://areiospagos.gr>.

³ <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-poinkod-eis-NEO.pdf>, σελ. 6.

βίου από τη βαρύτητα του ίδιου του εγκλήματος και τις περιστάσεις τέλεσης αυτού, αλλά προέκρινε και το κοινό περί δικαίου αίσθημα ως δήθεν απολύτως κρίσιμο παράγοντα για την αναγνώριση του εν λόγω ελαφρυντικού.⁴ Βέβαια, δεν μπορεί κανείς να παραβλέψει ότι στο μεσοδιάστημα έχουν δημοσιευθεί Αποφάσεις, οι οποίες έχουν αποδώσει με ενάργεια και πληρότητα το περιεχόμενο του επίμαχου ελαφρυντικού, τονίζοντας ότι η σύννομη ζωή αποδεικνύεται κατά κύριο λόγο με την απουσία καταδικαστικών Αποφάσεων, του λευκού ποινικού μητρώου συνιστώντος αναμφίβολα ενός ισχυρού μαχητού τεκμηρίου για την ύπαρξη πρότερου σύννομου βίου, χωρίς τούτο όμως να αποτελεί το μοναδικό κριτήριο για τη σχετική αξιολόγηση, καθώς η νομιμότητα του βίου ταυτίζεται με τον πραγματικό σεβασμό των προστατευόμενων στο κράτος δικαίου ενόμων αγαθών.⁵

Έτσι, όπως καθίσταται ευχερώς αντιληπτό, ακόμη και μετά την τροποποίηση του 2019, η Νομολογία φρόντισε και επανεισήγαγε αξιολογικά κριτήρια για την εξέταση της νομιμότητας του πρότερου βίου, προσδίδοντας, όμως, στο λευκό ποινικό μητρώο βαρύνοντα ρόλο για την αποδοχή ή μη του αντίστοιχου αυτοτελούς ισχυρισμού.⁶

Εν τέλει, υπό το φως των προηγηθέντων συλλογισμών και δεδομένων, δύο ερωτήματα ανακύπτουν αβίαστα: Ήταν απαραίτητη η επαναφορά του κριτηρίου του πρότερου έντιμου – αντί του σύννομου – βίου; Σε κάθε περίπτωση, πόσο θα αλλάξουν σε πρακτικό επίπεδο οι προϋποθέσεις χορήγησης της ελαφρυντικής περίπτωσης του άρ. 84 §2 περ. α' ΠΚ;

Δεν καταλείπεται αμφιβολία για το γεγονός ότι ουδεμία ερειδόμενη στο ποινικό δόγμα ή συνυφασμένη με τη δικαστηριακή πραγματικότητα ανάγκη υπαγόρευσε την προαναφερθείσα αλλαγή, καθότι αναίτια περιέπλεξε εκ νέου τις συνθήκες, υπό τις οποίες γίνεται αποδεκτό το ως άνω ελαφρυντικό. Αναφορικά με τις άμεσες συνέπειες της προρρηθείσας νομοθετικής τροποποίησης, αξίζει κανείς να παρατηρήσει ότι επαναφέρεται μεν μία δυσμενέστερη διάταξη, η ερμηνεία της οποίας, όμως, οφείλει να εστιάζει στον μόνο τελικό κρίσιμο, για την αναγνώριση του ελαφρυντικού, παράγοντα: Αν το τελεσθέν έγκλημα εμφανίζεται ως μοναδική παραφωνία, επ' ουδενί αναμενόμενη βάσει της έως τότε συμπεριφοράς του δράστη σε επίπεδο ατομικό, οικογενειακό, επαγγελματικό και εν γένει κοινωνικό!⁷

Εν ολίγοις, ο Νομοθέτης, προδήλως ενοκλημένος από την προ τετραετίας αντικατάσταση του υποκειμενικού κριτηρίου του «έντιμου» από τον αντικειμενικό όρο του «σύννομου» βίου, προέβη σε μια περιττή τροποποίηση, η οποία δύναται να εξελιχθεί σε άκρως επικίνδυνη για το κράτος Δικαίου, ιδίως αφ' ης στιγμής δεν εισήχθη αυτοτελώς, αλλά από κοινού με διατάξεις που αφορούν τη μετατροπή, την αναστολή εκτέλεσης των ποινών, καθώς και το νέο πλαίσιο μείωσης αυτών κατ' άρ. 83 ΠΚ. Δυστυχώς, υπό το πρίσμα του επανεισαχθέντος κριτηρίου της εντιμότητας του πρότερου βίου, ανοίγει εκ νέου η «κερκόπορτα» για έκδοση ουσιαστικά αναπιολόγητων Αποφάσεων, οι οποίες όχι μόνο θα προκαλέσουν άνιση μεταχείριση κατηγορουμένων και ανυπόφορη ανασφάλεια Δικαίου, αλλά, πρωτίστως, θα υποκρύπτουν την – κατά τ' άλλα απαγορευμένη – σύνδεση της χορήγησης ή μη του εν θέματι ελαφρυντικού με τη βαρύτητα και τις συνθήκες τέλεσης της ίδιας της εγκληματικής πράξης, για την οποία ήδη θα έχει κηρυχθεί ένοχος ο εκάστοτε κατηγορούμενος!

Επικίνδυνη οδήγηση: Δογματικές και δικαιοκρατικές αντιρρήσεις εξ αφορμής της προσθήκης του στοιχείου ε) στην παρ. 1 του άρθρου 290^ο ΠΚ

Ηλίας Σπυρόπουλος
Δικηγόρος, Δ.Ν.

Δια του άρθρου 45 Ν. 5090/2024 τροποποιείται η παρ. 1 του άρθρου 290^ο ΠΚ και συμπεριλαμβάνεται η παραβίαση ερυθρού σηματοδότη στις περιπτώσεις επικίνδυνης οδήγησης. Η εν λόγω προσθήκη οδηγεί στην διαμόρφωση των εξής πέντε νομοτυπικών μορφών:

«Όποιος κατά τη συγκοινωνία στους δρόμους ή στις πλατείες: [...]

ε) παραβιάζει ερυθρό σηματοδότη, τιμωρείται, αν δεν προβλέπονται βαρύτερες κυρώσεις σε άλλες διατάξεις:

αα) με φυλάκιση έως τρία (3) έτη, αν από την πράξη μπορεί να προκύψει κοινός κίνδυνος σε ξένα πράγματα,

ββ) με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους, αν από την πράξη μπορεί να προκύψει κίνδυνος για άνθρωπο,

γγ) με κάθειρξη έως δέκα (10) έτη, αν η πράξη είχε ως αποτέλεσμα τη βαριά σωματική βλάβη ή προκάλεσε σημαντική βλάβη σε κοινωφελείς εγκαταστάσεις,

δδ) με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών, αν η πράξη είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο άλλου.

Αν προκλήθηκε ο θάνατος μεγάλου αριθμού ανθρώπων, το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει ισόβια κάθειρξη.»

Η περίπτωση του ερυθρού σηματοδότη της περίπτωσης ε' έρχεται να προστεθεί στις ήδη υπάρχουσες περιπτώσεις επικίνδυνης οδήγησης των στοιχείων α' έως δ' που τυποποιήθηκαν

⁴ ΟΛΑπ 2/2022 <https://areiospagos.gr>* βλ. και κριτική στην Απόφαση από Β. Χειρδάρη, Ο «σύννομος βίος» και η απόφαση 2/2022 της Ολομελείας του ΑΠ. Μια προβληματική ερμηνεία, Nova Criminalia, τεύχος 15, σελ. 3.

⁵ ΑΠ 288/2021 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, βλ. και ΑΠ 550/2021 <https://areiospagos.gr>: «"Σύννομη" είναι η ζωή ενός ατόμου όταν αυτό στη διάρκεια του χρόνου σέβεται τα έννομα αγαθά, συμμορφώνεται με τις επιταγές του νόμου και τις ακολουθεί, ώστε το έγκλημα που έχει τελήσει να εμφανίζεται ως μοναδική παραφωνία, κάτι που κανένας δεν περιμένει από το συγκεκριμένο δράστη».

⁶ Αρ. Χαραλαμπάκης, Η ελαφρυντική περίπτωση του πρότερου σύννομου βίου μετά την ΟΛΑπ 2/2022, ΠοινΔικ 4/2022, σελ. 513, 515.

⁷ Πρβλ. Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ο σύννομος βίος στο άρθρο 84 ΠΚ, ΠοινΔικ 8-9/2019, 889, 891.